

konec ne bilo, ako bi se tako ne ravnalo. To se nam je prečudno zdelo, zato vzamemo nekoliko še ne opečenih stebel v roke, da se prepričamo, pri čem da smo. Stebla pa niso imela druge napake, kakor ravno to, da so bila nekoliko kratka. Pri gojenji moralo je biti vse v redu, kajti lik se je kaj rad od lesa ločil, trden je bil tudi silno. Naš učenik, izveden Belgičan in hud sovražnik take nespametnosti, nas povabi, da bi se hoteli prepričati, kake nasledke da ima tako pečenje; zato gremo do izgotovljenega prediva. Skušaje trdnost je vsak ostrmel nad veliko slabostjo, kajti 5 še ne spečenih laken bilo je 10krat trdnejših kakor pa 20 spečenih. To je šlo narazen kakor pajčevina. Ko smo se nad gospodarjem jeli čuditi, kako da mora on svojo lastno robo tako nespametno kvariti, je vendar enkrat zajec iz loža skočil, kajti priznal nam je, da to ni njegov lan, ampak bližnjih kmetov, kateri mu po krajcarji od funta prediva plačujejo. Da dosti krajcarjev na dan zasluži, se vé, da je pa treba tako brezvestno ravnati! Brezvestno sem rekel, ker, ako bi se ravno tisti lan ne pekel, ampak surov izdelal, dobil bi kmet gotovo 25 do 30 gold. za cent v predilnico pripeljanega prediva, tako bo pa moral vesel biti, ako vloví le 20 gld. Tako daleč pripravi stara navada nepodučenega prostaka!

Lan nekoliko pred trenjem segreti, ne škoduje, kar nam je tudi g. Donarth in naš učenik zagotovil. Uni vsakrat pred trenjem svoj lan z gorkoto 26 stopinj omlači, čez to mero pa ne gré nikdar, a vendar prodaja cent prediva po 35, 40, celó po 45 gold. Za tako sušenje pa niso dobre navadne pajštve, to so take, v katerih se z dimom suši, kajti ne suši se enako, in pravo gorkoto uravnati je celó nemogoče. Še celó to je mogoče na navadnih pajštvah, da se lan zasmodi. Za sušenje si je treba torej dobre sušilnice omisliti, boznjaške so prav primerne.

(Dalje prihodnjič.)

Šolske stvari.

Ali naj se začetek šolskega leta predrugič ali ne?

V mnogih časnikih se bere, da ministerstvo nauka poprašuje zdaj po vseh cislajtanskih deželah: ali ne bi kazalo, da šolsko leto ne bi se začejalo več meseca oktobra kakor dozdej, ampak — če prav razumem ministrove besede — naj bi se začelo 1. dne sušca, trajalo do konca leta, in počitnice naj bi bile v mesecih prosenca in svečana.

Ako pa hočemo to reč bolj globoko prevdariti, mislim, da nam je dolžnost najpred kolikor se dá, na naše nekdanje stare prvake ozir staviti, in jih vprašati, kaj neki je njih ganilo, da so začetek šolskega leta povsod v začetek zime, o 1. novembru, stavili, ker jih v tem ne mikanje, kako staro navado ometati, ne druge sebičnosti motiti niso mogle, nego važni vzrok so morali imeti, da niso ne na kronologični začetek leta, ne na mikavno vabljenje spomladi gledali, nego pri vsem tem so si začetek šolskega leta o prvem novembru odbrali.

Zapisanega opravičenja za tako ravnanje naših sprednikov bo težko kje dobiti, in zato se tudi na-nj opirati ne morem; ako pa pogledamo, da naših nekdanjih odgojiteljev postavljanje novih svojeglavnih sistemov in zametovanje ali saj prestrojevanje tega, česar še ni bilo, ni motilo, moramo si misliti, da jih je samo naravni ozir na to vodil, kako bi znalo najbolje biti za šolsko mladino, da se šolskega življenja najlahkeje

poprime, in za stariše šolarjev, da jih najmanj težko od sebe v šolo odrinejo. Naši nekdanjci so si morali misliti, ne kakor Nемец zdaj pravi: „Ende gut, alles gut“, nego to: o pravem času in dobro začeti, zná kaj veljati!

Da vladajočo misel, ktera je menda iz prvega naše šolske odgojitelje vodila, in katerih veljava tudi v naših časih neovržena še stoji, bolj po domače razložimo, naj nam je dovoljeno, da jo v posebni idealni podobi pokažemo.

Mislimo si ljudskega prijatelja nekdanjih časov, kteremu je bila skrb za blagor ljudstva toliko bolj silna, kolikor več je videl, da si ljudstvo samo pomagati ne zná. Ta blagi mož je spoznal, da je ljudstvu omike in izobraženja, da mu je šolskega nauka potreba, ako se hoče, da nevedna in surova ljudska mladina na svoje noge stopa, iz revnih koč svojih starišev si po svetu pomaga in na podlagi pridobljene omike in potrebnih znanosti po različnih potih si pošteno boljšega kruha išče, nego jej ga očetovska hiša dajati more.

Previdel je pa tudi ta ljudoljub, da nevedno ljudstvo te važne potrebe samo ne spozná, im si ponujane pomoči brez ovire še nerado vsiliti dá, posebno ako pridobitev te pomoči nekaj stroškov in potrpežljivosti stane. Zato mu ni bilo dosti samo spoznati, da je treba očete nagovarjati, da naj otroke v nauk — v šolo — pošiljajo; več mu je bilo še na skrbi, kadaj čas zadeti, da bo sirovinec oče manj izgovora imel, in se za šolanje otrok lože napraviti dal.

Spomladi, reče si ta rodoljub, vže ne smem do njega. Zdaj, mi bo rekel, me gospod pri miru pustite, zdaj se mi na vse strani delo odpira, zdaj mi kaže otroke najbolj porabiti, ker sem jih pozimi zastonj ravnal (redil). — V sred leta me zná ravno tako zavrniti, da ga v sred opravkov naj ne motim. V sred zime pa ga vže sam ne dražim, ker tačas je najbolj nevljudno v hišno družino drezati, in mladino od doma razganjati. Najbolje mi kaže, da se ga jeseni pred zimo lotim, in ako mi je sicer mogoče kaj opraviti, bom tačas opravil. Zdaj, mu bom rekel, si svoje poljedelstvo za letos opravil, pridelke si srečno spravil, paša gré h kraji, in zima ti bo začela kmalu otroke brez dela k peči stiskati, kaj, ko bi zdaj vganil eno, ki bi znala tebi in tvojim otrokom za celo življenje prav priti? Glej Bog ti je sicer malo ali več kruhelka dal, pa ti je dal tudi družinico, ki hoče vsaki dan več od tebe imeti. Ali ne bi bilo prav, da poskrbiš, kako naj bi se tvoji otroci učili svoj kruh si po svetu služiti, kedar jim ga ti več ne boš mogel dati? K temu je treba nauka in mnogovrstnih znanosti, da se lbodo za to ali uno porabiti dali. Enkrat ti je začeti, im če je kedaj, je zdaj najbolj pripravi čas. Namesto da se ti zdaj na zimo brez posebnega opravila doma potikajo, daj jih v šolo! Najlaže jih zdaj pogrešaš, tudi otroka ti zdaj ne bo nič kaj tacega na dom motilo, da lbi se šolskega delovanja najlože ne poprijel. Je pa enkrat začetek storjen, in boš videl, da ti otroci v šoli po dobrem kažejo, boš potlej potrpel, kakor boš vedel in znal, da jih tudi tačas v šoli pustiš, kedar bi jih imel doma potrebovati.

Ti in taki prevdarki so menda nekdanj naše prve odgojiteljske rodoljube ganili, da so memo vseh drugih letnih časov začetek novembra meseca v začetek šolskega leta postavili. In ako so ti nagoni nekdanj veljavni bili, ne najdem ga vzroka, kaj bi jim še dandanes njihovo veljavo slabilo, ako gledamo, na kar je edino gledati, na nespremenjeno stališče nepreštevne večine odgojivne mladine, ne pa, s čemur bi znallo učiteljem — profesorjem — bolj vstreženo biti, kajti me šolska mla-

dina je za profesorje, nego profesorji so za mladino plačani, in se imajo po potrebah mladine obračati.

Naj dostavim konečno še par besedic.

Čudno je to, da si nova èra največ v takih praznih formalnostih svoje zaslužnosti išče, ki niso nič drugoga, nego povsod že obsojeni stari birokratični pedantizem, ki ne gleda na pravi uspeh, nego samo na to, da se kričati more: „to smo mi naredili“. Srce človeka boli, da se že zdaj pri nas po novovrinjeni šolski postavi nič več ne vpraša: ali se pod „oslobodjenimi“ ljudskimi učitelji in pod „krmilom“ okrajnih glavarjev mladina tudi kaj uči, nego bolj na to gleda, da se konferencije imajo, da se protokoli spisujejo, in — da se duhovščina nič v to ne vtika.

Národopisne stvari.

Zgodovinske in pravljíčne črtice

o starodavnih Indijanih in o njihovej omiki.

Iz zgodovinskih virov posnel Matija Torkar.

Indijani veljajo navadno za najstarejše zgodovinsko ljudstvo. O njihovej omiki imamo najprva sporočila. Vzhodnja Indija, prav za prav sedanja prednja Indija, je bila, po kateri je zaradi njene rodovitnosti rajskolepe lege hlepelo slehernega borilca poželjivo oko in nenasitljivo srce. Razdeljena v dva silna trivogelnika bil je severni del še trikrat tolike velikosti, kakor vse avstrijsko cesarstvo, južni del pa trikrat tako velik kakor sedanje francosko. Tako je merila stara Indija okoli 60 tisoč kvadratnih milj. Indija je bila dom strašanskih kač. Pridelovalo se je ondi obilno drevesne volne; dobivalo se največ in najdražih morskih biserov. Sosebno so bili indijski sloni, nad katerimi so ljudstva sihdob strmela, in ki so bili tedaj v vojskah strah sovražnikom.

Dežela in prebivalci so dobili imé od ondotne poglavitne reke, Indus zvane. Naselniki so živeli kot potujoči pastirji brezi stanovitnih prebivališč, brezi mest in svetišč. Oblačili so se s kožami od živali, živili pa od sadežev in surovega mesa pobite divjačine. Povedka pravi, da je malik Bak, klateč se po svetu, obiskal to deželo, prebivalce učil lepega vedenja, poljedelstva in stavb. On je bil tudi njih prvi kralj, ter odsihdob so je vedno le kralji vladali, mej njimi siloviti štempihar Herkul. Tudi on je kot klatež prišel v Indijo. Obhodil je vso deželo, jo oprostil škodljivih zveri in poslednjič se jim vsilil za kralja. Vendar sanja povedka tudi o srečnih, svobodnih časih. Trikrat namreč se je bojda povrnila dôba svobode, trajoča drugič tristo, tretjič pa sto in petdeset let.

Verozakonstvo Indijanov. Indijo imenujejo zibel omike. Omika pa je pri vsakem ljudstvu v najtesnejši zvezi z verozakonstvom. Zato omenjam najprej nekoliko o njihovem verozakonstvu. Podlaga mu je knjiga „Nedam“ ali „Vedas“, sestavljena iz čveterih zbirk. Ta obsega ne le sanjarije o stvarjenji sveta in prvih ljudi, ampak tudi njihove npravne ali zadržanske, in pa ceremonijelske ali obredne postave. Ta skrivnostna knjiga jim je to, kar je nam sv. pismo, in njene postave, akoravno v teku časov sèm ter tjà spremenjene in podaljšane, so še dandanes v veljavi.

Iz te knjige pozvedamo, da so Indijani verovali v enega samega „vélikega boga“. Ta bog, da je razodel svojo mogočnost, je iz nič vstvaril svet, in ga namnožil z umnimi bitji. V ta namen je vstvaril najprej čvetero življe ali elemente: zemljo, zrak, ogenj in vodo, ki so pomešani mej seboj plivkali. Da jih je ločil saksebi, vzel je velikansko cév, in ž njo v vodo pihal, dokler se je naredil velik, okrogel in preziren mehur. Ta

mehur je bil nébes ali firmament. Ostalo prvotno zmes je pognjetel v podobo krogle, in to je naša zemlja; trdovina bila je suha gruča, tekočina pa morje. Tako vpodobljeno kroglo zemlje je zadrevil s šumečim glasom mej nébes, je vstvaril solnce, mesec in zvezde, ter zapovedal življem delovati in stvariti. Zrak se razprostire in napolni vse prazne prostore, ogenj s svojo toploto začne naravo oživljati, in voda in zemlja roditi svojej natori lastne golazni in živali; bog pa jim vdihne plodilno zmožnost, da jamó rasti in se množiti. Naposled je hotel véliki bog tudi umna bitja vstvariti. Kar ukazal je, in prišel je človek iz zemlje, najprej glava, potem drugi deli života. Na to mu je dal življenje, ter vstvaril mu tovaršico na enaki način. Prvi človek se je imenoval Pourous, prva žena pa Parkouti. Tudi njima je dodelil seme množenja. Njihovi čveteri sinovi: Brammon, Kutteri, Shudderi pa Wise, razšli so se na vse štiri kraje svetá, kjer so vsak svojo ženo našli, in ti so obljudili vso zemljo. A njihovi potomci so kmalu potem postali brezbožni in mej seboj nesložni. Bogu služiti ni jim bilo mar. Vstali so trinogi, zatirajoči bližnjega s silo. Pri kupčiji je bila goljufija in zvijača. Zaradi tega vname se nad človeštvom srd božji, ki sklene ugonobiti in razdeti svoje delo. Nebo se stemni, grozeče grom bobni in strele švigajo na zemljo. Morje jame naraščati, dokler razlije svoje valove čez zemeljske pokrajine, ki zakopajo pod-se vesoljni človeški rod. Tako je po vodi nehala prva dôba sveta, Kurlaju imenovana.

Nad tem razdjanjem vendar véliki bog ni imel veselja. Zato sopet drugič sklene vstvariti človeka. Da bi bilo pa drugo stvarjenje bolj popolnoma, vstvari poprej troje bitij, mu podobnih na mogočnosti, ki bi mu pri stvarjenji človekovem pomogli. Z nébes prišed stopi vrhu visoke gore, rekši: „Vstani, Brama, ti prvi mej živimi stvarmi v drugej dôbi!“ Na to zemlja porodi Bramo, in na enaki način Wišnu-a in Rudderija. Brama dobi moč in povelje, ljudi stvariti, Wišnu službo, je ohraniti, Rudderi pa moč, je pogubiti, ako bi se tudi te nove stvari predrznile postati brezbožne.

Brama, premišljajoč, kako da bi izpolnil mu dano povelje, čuti nakrat po udih grozno bol. Prihajavši čedalje tolstejši po velicah bolečinah porodi moža in ženo, Manov in Seterupa zvana, enega ob desnej, enega ob levej strani. Seterupa porodi tri sinove pa tri hčere. Na božje povelje se morajo razkropiti na tri kraje svetá, prejemši od Brame zapovedi življenja. Te zapovedi je véliki bog sam dal Brami na temno oblačnej gori v svetej knjigi, ki se zove Vedam.

A novi ljud kmalu ni bil nič boljši od prvega. Neusmiljenost, trinoštvo, goljufnost, zvijačnost in razuzdanost sklicjejo srd božji čez-nje. Kljub Bramovih in Wišnuovovih prošinj dojde Rudderiju povelje pogubiti je. Ta, izpustivši vetrove, jih zažene v strašen gon, da se ziblje in klepeče v potresu vsa zemlja. Dan postane temen, kakor noč, gore se vzdignejo iz stališč in zgromijo na kup. Ta strašni burjolom pokončá do malega ves ljud, razun nekoliko izvoljenih, ki je Wišnu z božjim dovoljenjem otme. Tako se je izšla druga dôba po razburjenem zraku, Duaper imenovana.

Po malo v drugej dôbi ohranjenih množil se je človeški rod z novega. Ni bil pa nič boljši memo prvih dveh, in sopet ga véliki bog sklene pokončati. Na Rudderijevo povelje se razpoči zemlja po vseh krajih, in razpokline požrejo hudobneže, dokler samo nekoliko izbranih še ostane. Tako zemlja storí konec tretjeje dôbi, Tetraju zvanaj.

V četrtej dobi, ki še traja in se zove Koli, je bil ljud pobožniši. Ako bo pa véliki bog (tako uči knjiga Vedam) še enkrat prisiljen, pogubiti človeški rod, po-